

Finlandssvenskt standarduttal är gott nog

Med utgångspunkt i Johan Schalin's artikel diskuterar Claes Garlén här det finlandssvenska standarduttalet och dess gångbarhet utanför Finlands gränser. Claes Garlén är forskningsassistent vid Svenska språknämnden i Stockholm, där han bl.a. arbetar på en svensk uttalsordbok. Han har också gett ut en lärobok i svensk fonologi.

När det gäller att bedöma om två språkssystem är varieteter av ett och samma språk eller varieteter av två olika språk brukar man i regel fästa avseende vid såväl lingvistiska som icke-lingvistiska faktorer. Några absoluta kriterier för ändamålet har emellertid hittills ingen lyckats formulera.

I fråga om de lingvistiska faktorerna brukar man dels beakta likheter och skillnader av strukturell art, d.v.s. språkssystemens uppbyggnad, dels ta hänsyn till kommunikativa aspekter, framför allt graden av ömsesidig begriplighet mellan språkssystemen.

Till de icke-lingvistiska faktorerna hör t.ex. politiska, historiska och kulturella förhållanden, men framför allt måste man kanske fästa vikt vid vad språkbrukarna själva har för uppfattning.

I praktiken visar det sig vara i stort sett omöjligt att med någon djupare konsekvens tillämpa kriterier av det ovannämnda slaget, men det problemet måste jag lämna därhän i detta sammanhang.

Johan Schalin går i sin artikel in på skillnader mellan finlandssvenskans och sverigesvenskans ljudsystem, skillnader av vilka de flesta torde vara välkända för finlandssvenskar i allmänhet men kanske mindre bekanta för sverigesvenskarna. Schalin tar de påtalade skillnaderna som stöd för sin syn att finlandssvenskan inte bör betraktas som en form av svenska. Det är enligt min me-

ning dock svårt att inse att dessa lingvistiska kriterier skulle vara tillräckliga för att stödja ett sådant synsätt.

Jag skall inte i sak gå in på alla de företeelser som Schalin berör utan bara peka på några punkter som enligt min mening behöver kommenteras. Först måste jag dock ta upp två ting av principiell natur. För det första tycker jag att Schalin's framställning haltar betänkligt, eftersom det i stort sett bara är skillnaderna som redovisas. Det finns ju trots allt mängder av likheter också! (Och dessutom förekommer ju många av de särdrag som tillskrivs finlandssvenskan också i olika sverigesvenska uttalsvarieteter - däribland kortstavighet, om än inte i vad man brukar räkna som standardspråkligt uttal.) För det andra framgår det inte klart vad det är för varietet av finlandssvenska som Schalin avser; ibland får man intrycket av att det är någon substandardvarietet av helsingforsiskt ursprung.

Att "tatt" och "blitt" skulle vara gängse riksspråksuttal, medan de mer skriftspråksnära uttalsformerna (i Schalin's återgivning) "taagit" och "bliivit" skulle vara föråldrade, är en missuppfattning. De flesta anser nog tvärtom att det är de senare formerna som är de helt neutrala, de förra däremot vardagliga, rent av dialektala. För ordet *huvudet* kanske det väger lite jämnare mellan långformen och kortformen.

Vokal- och konsonantlängd i sverigesvenska

En annan detalj som jag vill kommentera är frågan om vokal- och konsonantlängdens fonologiska status i sverigesvenskan. Att sverigesvenskan inte har fonematisk (betydelseskiljande) konsonantlängd (d.v.s. konsonantkvantitet) är numera de flesta forskare överens om. Däremot är meningarna skiljaktiga när det gäller den fonetiska vokallängdens status: somliga räknar med längden som en betydelseskiljande egenskap, andra anser att vokallängden alltid är förutsägbar utifrån stavelsestrukturen och andra åter räknar i stället med att den betydelseskiljande kraften ligger i de kvalitativa skillnaderna (d.v.s. som i modern standardengelska). Bland de lingvistiskt ofördärvade språkbrukarna är nog den vanligaste uppfattningen att svenskan skiljer mellan långa och korta vokaler. Det är dock känt att den fonologiska skillnaden kan ta sig olika uttryck på realiseringsplanet, så att den för vissa vokalpar främst sker med kvalitativa medel, för andra med längdmässiga.

Att sverigesvensktalande skulle vara i stort sett okänsliga för skillnader i konsonantlängd är en överdrift. Bland de inslag i bruten svenska som är lättast för svenskar att iakttä är att betonade korta vokaler följs av alltför korta konsonanter. Ett ord som *matta* uttalat med viss utländsk brytning kan därför av svenskar uppfattas som *mata*, trots att den utländske talaren gör den betonade vokalen kort. Brytningen registreras av de flesta svenskar, även om de inte alltid har klart för sig och i ord kan uttrycka vari den består.

Överdialektalt standarduttal

Jag tror att de flesta någorlunda initierade sverigesvenskar kan dela min uppfattning om att det existerar en uttalsform av svenska som är värd att kallas **finlandssvenskt standarduttal**. Hur detta uttal har vuxit fram och om det är "oförfinskat" eller ej saknar egentligen betydelse i samman-

hanget. Det viktigaste är att detta uttal faktiskt möjliggör kommunikation mellan svensktalande, inte bara på ett litet avgränsat område utan över hela det svensktalande språkområdet.

Finlandssvenskt standarduttal kännetecknas givetvis — liksom sydsvenskt, västsvenskt, mellansvenskt o.s.v. standarduttal — av vissa regionala särdrag, men det är klart överdialektalt i den meningen att det ur begriplighetssynpunkt är fullt gångbart såväl i Sverige som bland svensktalande från olika delar av Finland. (En annan sak är att sverigesvensken i gemen inte alltid kan avgöra vad som är finlandssvenskt uttal och vad som är finsk brytning i svenskan. Därför händer det att sverigesvensken uttrycker sig i berömande ordalag om finlandssvenskars goda svenskkunskaper, något som många finlandssvenskar någon gång i livet får erfaras. Detta beror givetvis på sverigesvenskens okunnighet och ovana vid finlandssvenskt uttal.)

Finlandssvenskt standarduttal är gott nog. Det duger inte bara åt finlandssvenskarna själva utan det duger också för kommunikation med oss här på andra sidan Bottenhavet. Sveriges riksradio har under åtskilliga år haft finlandssvensktalande medarbetare — som reportrar och korrespondenter — utan att detta har medfört några större opinionsyttringar från den svenska allmänheten.

Att Finlands svensktalande befolkning skulle tillägna sig någon av de i Sverige förekommande uttalsvarieteterna förefaller mig helt onödigt. Det finns ingenting att vinna på detta. När dessutom — som Schalin själv säger — intonationen inte går att arbeta bort, undrar man vad det egentligen är för ett blandspråk han vill skapa. Däremot finns det naturligtvis enskilda uttalsfrågor, i synnerhet sådana som rör ordens fonemgestaltning — t.ex. om bokstaven *o* i ett viss ord skall motsvara ett *o*- eller *å*-ljud — i vilka varieteterna skulle kunna ensas i större utsträckning, ofta mot ett mera stavningsnära uttal. I sådana fall är det dock inte på förhand givet att finlandssvenskan alltid måste snekla på sverigesvenskan i stället för tvärtom.